

rist of
hoe ge
lenkbe-

lat deze
lijken
zet uw
e erva-
en in
de ter ge-

s zijn in
een in-
n zijn
er dan
s heeft
cht, en
vinden
ets, dat
ders te
gezegd
aan mijn

Dr. De
indruck
Zij zijn
gekoo-
tan hun
n maar,
en geen
gevon-
gemeen-
aan hen
sultaten,
ken van
of toe-
enschap
rop de
de heer-
opge-
wijzen
doorge-
nder-
hap zijn
olge bij
Schrift-
gen van

, dat de
rdege tot
van de
hoe hier-
heert-
uit deze
vattingen
n. Van-
rie vast-
begins-
wing der
dat men
rechts, en
iepingen
tonische
kunnen
gelijk de
e moeten
bouwen,
n, en dus

staat niet
ndt haar
estaan.

ten, wat
ndament
ziel waar

o zou de
bestaan
nmenmal
s schoons
voor hen

het fun-
enstemt
aan voor
dat hen
ze zich
erin voor
n, en dan
van hun

ivnisme;
enschap;
zelf in
pste uit-
hebben

et Calvi-
of hoog-
ijn.
alt, dan
rtuiging.
zijn hart,
n, en zoo

kort be-
nsl het
zal, dat
tandpunt

Het loont de moeite, van deze brieven kennis te nemen.

De eerste luidt aldus:

De heer J. L. Moens, een goede leeraar, slechts één jaar gaf hij onderwijs, velen getuigen van hem, dat hij waard was onze leeraar te zijn. Hij was krachtig in 't onderwijs; hij durfde weerspreken; hij vreesde niet zijn ziel te leggen in 't onderwijs dat hij gaf. Dit geloof was zijne sterkte: Gods wil is altijd goed; alles gebeurt door Zijn wijsheid, opdat Zijne kinderen tot Hem komen.

Hij leerde met vrijmoedigheid; in de Godsdienst is geen gezag; wij nemen aan wat zich aan ons als waarheid voordoet; wij staan niet onder 't gezag van een Paus, die andersdenkenden verploekt. De Protestant weet dat de gedachte vrij moet zijn, want als die gebonden is dan sterft de godsdienst. Wij zien dagelijks dat de menschen van verschillende aard zijn, daarom is 't niet te verwonderen dat het verschil van denkbeelden groot is. Verschil van gedachte hindert niet als ons verlangen maar uitgaat naar God en de volmaaktheid, zoals Jezus ons leerde. Als de Vader der waarheid aan Jezus openbaarde, waarom zou Jezus die dan voor Zijne broeders en zusters verborgen houden?

Aan de godsdienstige waarheid mag geen grenzen worden gesteld; deze waarheid wordt niet begrepen door hen die bekrompen zijn van begrip.

Na deze uiteenzetting verklaart de dichter, dat de leerlingen zeer aan den heer Moens gehecht waren; dat zij bedroefd waren toen de aanstaande scheiding hun werd bekend gemaakt. Hij bidt dan Gods zegen af over het werk van den heer Moens in zijn nieuwen werkkring en hoopt dat hij nog weer in de Minahassa terug zal keeren.

Tomohon, 28 8-1899. (w. g.) ALEX. Kweekeling.

En de tweede was van dezen inhoud:

Toen de heer Louwerier met verlof naar Holland was en de heer Moens hem in zijn werk zou vervangen, was men te Tomohon in groote spanning of de nieuwe leeraar zijne prediking zou grondvesten op den berg Sinai of op de Zaligsprekingen.

Den 4den Juli 1899 trad de heer Moens op met den tekst I Timotheus 1: 15: Dit is een getrouw woord enz. Hij predikte met kracht en nadruk, duidelijk en welsprekend, zoodat toen de kerk uitkwam, men van verschillende kanten kon hooren: „Nog nooit hebben wij zulk een prediking gehoord!“

In zulk een helderen krachtigen geest heeft hij zijn werk in de gemeente en in de kweek-school voortgezet, zoodat het hart van velen, die haakten naar volmaking, zich innig aan hem verbonden gevoelde en iedere scheiding verre wenschte.

Toen de heer Moens zijn werk aan de kweek-school anders ons aanvaarde, zeide hij: Ik ben tot u gekomen niet volgens mijn eigen wil, maar op bevel der Hooge Regeering. Ik heb vrijmoedigheid u te zeggen, dat ik hier niets anders bedoel dan u te onderwijzen met alle kracht die mij door God geschonken is, om u vooruit te brengen op den weg der volmaaktheid; ik verzoek u allen mij te beschouwen niet slechts als uw leeraar, maar als uw vader aan wien gij gerust uwe geheime zorgen kunt openbaren.

Toen zaten we neder, dag aan dag te luisteren naar het onderwijs van den heer Moens. Velen onzer ergerden zich over zijn onderwijs in den godsdienst, want het was in strijd met alles wat wij tot hertoe hoorden, zoodat de vraag in veler harte oprees: Is deze heer een leidman in de waarheid, of wil hij ons ten verderve leiden?

Toen de heer Moens bemerkte onzen kommer, zeide hij in de vergadering: Het zal mij aangenaam zijn als ieder met vrijmoedigheid uitsprekt zijn bezwaren tegen mijn onderwijs, dan zullen wij die samen bespreken, opdat ieder wel overlegge welken weg hij kiezen zal; ik wil mijne overtuiging aan niemand opdringen. De heer Moens stelde nu een tijd in om die zaken samen te bespreken, en wel Zaterdagavond van 7 tot 11 uur. Wat was daarvan de vrucht? Het verstand der leerlingen werd geopend, zoodat alle aanstoot verdween, en spoedig gevoelde men dat het licht van dit onderwijs zeer aangenaam was. Het gevoel des harten werd verhelderd, zoodat al het uitwendig minder geacht werd. De moed werd aangewakkerd en de onoprechtheid veroordeeld.

Sommigen verlieven hunne stem en zeiden: Wij willen sterren voor deze overtuiging, gelijk ook de heer Moens daartoe bereid is.

Mischien zullen sommigen zich verwonderen dat zulk een groote verandering in zulk een kleinen tijd kan plaats hebben, in 15 maanden; maar dan moet men niet vergeten de groote liefde van den heer Moens voor ons Minahassers, en den grooten ijver waarmee hij gewerkt heeft; soms stond hij 's morgens drie uur op om zich voor zijn werk voor te bereiden.

En door dit alles, wie is er van de kweekelingen die hem niet liefheeft? Wie onzer voelt zich niet aan hem gehecht als een kind aan zijn vader? Wie treurt niet bij zijn heengaan? Toch moest die scheidsure komen, want op 25 Augustus 1900 ontving de heer Moens het bevel van Batavia, dat hij overgeplaatst is naar Amahai op Ceram. Helaas hoe bitter is dit voor hem en voor allen die aan hem verbonden zijn. Wie heeft dit zoo geregeld? Laat ons in deze donkere zaak stille zijn en zeggen: Het is de wil Gods!

Toen de heer Moens voor 't laatst voor de gemeente optrad en van haar zijn afscheid nam, waren er velen die hun smart in tranen lichten gaven, en toen men daarna aan mijnheer en mevrouw en de kinderen de hand tot afscheid toereikte, was de bede in veler hart: Mocht de heer Moens maar spoedig in de Minahassa terugkeeren, om zijn werk te vervolgen, om ons Minahassers vooruit te brengen en ons te verlossen van de dienstdaardigheid, niet het minst van de slavernij in den godsdienst. Dat geve God!

Tomohon, 3 Sept. 1900. (w. g.) N. B. PANDEAU. Kweekeling.

Men ziet uit deze beide brieven, in wat geest de heer Moens aan deze „orthodoxe“ school zijn onderwijs gaf, en hoe snel dit wortel schoot. Zelfs is het zeer de vraag, of de belijdenis van den Christus Gods er op dat Seminarie niet voor goed door is geknakt.

Deze gekersterde streek wordt alzoob bedreigd door het gevaar, om even spoedig van den Christus af te vallen, als ze tot Hem bekeerd werd.

Waarom ligt dit nu?

Waarom anders, dan dat deze nieuwe inlandsche Indische kerken onder de Regeeringskerk zijn gekomen, die alzoob het Nederlandsche Zendinggenootschap geldelijk ontlast, want deze predikanten en hulppredikanten ontvingen landstractement. Doch dientengevolge worden deze kerken dan ook bediend door de moderne leeraars, die door de Regeeringkerk zijn aangesteld, en deze doet dit in overleg met de Commissie, die in hoofdzaak uit de Nederlandsche Hervormde kerk voortkomt.

Zoo ziet men, hoe het kerkbederf van de Nederlandsche Hervormde kerk ook in Indië geestelijke verwoesting aanricht.

Dit kerkbederf bestaat hierin, dat ook de loochenaars van den Christus Gods er tot de bediening worden toegelaten; en in verband hiertoe is het geheel natuurlijk, dat ook in Indië zulke mannen als leeraars optreden.

Nu heeft men hier te lande ten minste nog zekeren waarborg, dat „orthodoxe“ gemeenten „orthodoxe“ leeraars beroepen kunnen. Maar in Indië, waar de leeraars door de Regeering worden aangesteld, bestaat die waarborg niet. Gevolg daarvan is, dat nu in deze oorspronkelijk „orthodoxe“ Indische kerken de invloed der modernen gaandeweg toeneemt, en ook deze kerken van inlanders gemoderniseerd worden.

Ons dunkt, mannen als Ds. Erlinga, die voor het bederf van hun kerk een open oog hebben, maar nog altoos bezig zijn om de wonde te peilen; om eerst als ze daarmede gereed zijn, aan het verbinden dier wonde te gaan denken; zullen er toch iets voor voelen, hoe onverantwoordelijk het is, zulk een verwoesting van het Christendom in de Minahassa, in afwachting van hun nooit eindigende diagnose, stil te laten voortgaan.

Uit de Pers.

In *Hollands Kerkblad* bespreekt de redactie de houding van Dr. Hoedemaker sinds 1886, en zegt er van:

Ook de eenheid in onze kerkelijke worsteling moeten we meer zoeken, al levers in onderscheiden kring.

Zonder elkander te binden. Maar 1886, dat we van elkanders leven in op rechten broederzin kenni, nemen, voor elkaar bidden, en ook met elkaar spreken kunnen. Wij zijn elkanders vleesch en been.

Het smartelijkst was b. v. in 1886/87 wel het verschil tusschen de doleerenden en Dr. Hoedemaker. Sinds de uitgave van het blad „de Gereformeerde Kerk“ werd dit verschil sterker geaccentueerd. We hebben daardoor geleden, want de hand van Dr. Hoedemaker was hard tegen ons. Maar over hardheid had zeker Dr. Hoedemaker op zijn beurt te klagen.

Toch, er was een ernstig punt van verschil, waarin we hem te eerbiedigen hadden, ook waar we van hem en de zijnen met recht eerbiediging vroegen.

Met belangstelling sloegen we dan ook zijn gang in de „Gereformeerde Kerk“ en in de Confessioneele Vereeniging gade. En het smartte ons, dat we zijn stem in zijn eigen kring als hoorden weg sterven. Tot hij ons eindelijk toeschreef onbegrepen alleen te staan.

Wij, leden van 1886, begrepen hem wel, al week omc weg van den zijnen. Maar in den kring zijns levens begreep men Dr. Hoedemaker niet. Niet, dat wij verstanden, hoe Dr. Hoedemaker tot ontwarring van den kerkelijken knoop zou komen, of wat in de praktijk in zake Art. 36 aan zijn bedoeling beantwoordde. We verstaan ook best, dat een stelling juist kan zijn, zoodat iemand onder alle omstandigheden aanstands de rechte toewijzing van die stelling kan aanwijzen.

Maar de stelling van Dr. Hoedemaker was ons allerminst een mysterie. Principieel, ernstig, zonder ooit af te wijken, is steeds de stelling van Dr. Hoedemaker geweest: de organisatie van 1816 is de middelste oorzaak van de verwoesting der Kerk; zij organisatie moet vallen; de Kerk moet die organisatie verwerpen en leven naar het Woord des Heeren.

Daarin stonden en staan we dus met Dr. Hoedemaker geheel op denzelfden grondslag.

Maar nu was de tweede stelling van Dr. Hoedemaker: de breuke met de organisatie moet geschieden zonder verberking van het kerkverband. Op dit punt gingen in 1887 de wegen uiteen.

Wel schen Dr. Hoedemaker destijds eerst mee te gaan en toen terug te wijken, doch die schommeling duurde slechts kort en hing zekere met de beweeglijkheid dier dagen samen. Wie sinds bilijk dezen broeder in zijn houding voor en na 86/87 socht te verstaan, die moet erkennen dat hij zichzelf niet ongelijk werd, en immers trouw, ja in het eind schier als een censens in de woestijn, riep om verwerping der organisatie van 1816 zonder verberking van het kerkverband.

Aan de andere zijde moeten wij klagen, hoe men maar niet erkennen wou, dat bij de verwerping der organisatie in 1886 toch handhaving van het kerkverband door de doleerenden, bedoeld werd. De doleantie der Kerken wees daarop. Wij wilden, waar we de organisatie verwerpen, en beroofd werden klagende Kerken zijn, die door de Kerken, welke zich tegen de organisatie, ook onder de organisatie, handhaafden, erkend werden. De wijze waarop in menige plaats door enkelen, kort en goed de gemeenschap der plaatselijke Kerk gebroken werd, zonder dat de Kerk zich bewust kon worden van de houding die zij had aan te nemen, bleef dan ook in onze kringen niet zonder groote bedenking. Maar toch, — dat verwerping der organisatie verberking van het kerkverband, zelfs breking van de plaatselijke Kerk, meebreacht, — wij mochten het betreuren en al het loed er nog van dragen, — omse conscientie verbood het niet.

Nog zij erkend, dat Dr. Hoedemaker verberking van het kerkverband niet absoluut verboden acht, of ook de breuk in de plaatselijke Kerk niet absoluut verbiedt. — maar tot die verberking slechts vrijheid gevoelt, waar het *wesen* der Kerk gevaar loopt.

Toegegeven moet worden, dat wij, die in 86 handelden, de meeste schaduw op onzen weg kregen. Het werd een scheuren en breken, die het hart met nameeloos heimwee kunnen vervullen naar de brede gemeenschap, waarin we te voren worstelden; — afgezien nog van zooveel als in eigen kring ons knijpt.

Maar de broeders, die terug bleven, hadden het niet beter dan wij en werden immer voort gemarteld door de organisatie, — tegen welke zij roepen, maar onder welke zij niettemin buigen. Waarom we dese dingen uiteenzetten, en op wederzijdsche kalme erkenning en waarderend aandrigen? Na het uittreden van Dr. Hoedemaker uit de redactie der Gereform. Kerk, scheen almeer alle principieel getuigenis in dien kring te gaan ontbreken en voor eenig principieel optreden geen hoope meer te zijn. Toch liet ons hart ook toen Dr. Hoedemaker niet los. Thans dunkt ons, wat Ds. Erlinga in het genoem-

de blad schrijft, van krachtiger bedoelen te gebruiken.

Het *hoor* der handeling, die uit de stelling van Dr. Hoedemaker op 's Heeren tijd volgen moet, is ons nog duister. Ook is die tijd de onze niet. Maar dat die stelling oorecht was en principieel, hebben we nooit betwijfeld. Dat die stelling de handeling van 1887 in de haastige, vaak ruwe formatie van een nieuw kerkverband moest veroordeelen, verstaan we. Dat die stelling tot een afwachtende houding verplichtte, werd ons ook helder.

We wenschen ook thans nog aan één en ander getuigenis te geven, terwijl wij danken voor de ontzinking aan de striken der organisatie. Die ontzinking verplicht de Gereformeerden van '34 en '86 tot trouwe liefde voor het overblijfsel der Kerken, ook onder de organisatie.

Och, mocht de strijd onder en tegen de organisatie door de getrouwe belijders van den Heere en zijn Woord vernieuwd worden. De Heere verliepte hen. Hij doe hen den weg onderscheiden. Hij geve hen, krachtig te worden in de overtuiging van zijn wil. Sterve hun geloofshaandeling niet. Maar strekke die nog eens tot verlossing der Kerk naar het Woord des Heeren.

We waardeeren den toon van het trekken der liefde, die hieruit spreekt. Zeer stellig hooren allen die van Gereformeerde Belijdenis zijn, ook kerkelijk bijeen. Maar toch vordert men niet, zoo het verschil aldus geformuleerd blijft.

Uit de vaagheid der woorden moet men altoos weer tot het concrete der feiten komen. De Haagse Synode heeft den Amsterdamse Kerkeraad willen dwingen, om leden, wier niet-belijden van het Evangelie openbaar was, nochtans tot het H. Avondmaal toe te laten.

Was hier weerstand of bijknen, van Godswege, plicht? In indien weerstand, moesten de herders der kudde zich dan laten verjagen, om de kudde, aan de wolven over te laten, of wel moesten ze toen ambtelijk voor de kudde blijven waken?

Dit is de concrete vraag, die generaliseerd hier neerkomt, of wie afwerping van de organisatie van 1816 zoekt, stil moet blijven zitten indien ambtelijke plichtbetrachting tot verberking van eenheid zou leiden, of wel dat plicht voortgaat, en de uitkomst aan den Heere moet worden overgelaten.

Buitenland.

Engeland. Een Engelsch blad over den Zuid-Afrikaanschen oorlog.

Men begint in Engeland ook in kerkelijke kringen eindelijk eenigermate in te zien, in welk een afgrond de politiek van een Chamberlain het land dreigt te laten verzonken. De *Examiner*, het orgaan der congregationalisten en andere vrije kerken, schreef het volgende:

De oorlog die gedaan het te zijn. Met het oog op de gebeurtenissen der laatste dagen, zou het wel zoo goed geweest zijn, indien Lord Roberts en anderen niet zoo stellig gesproken hadden van het einde van den oorlog. De tegenalag te Magaliesberg, en het jongste gevecht met de Wet hebben ons te veel gekost om aangenaam te zijn, en toonen duidelijk genoeg, dat het einde van den oorlog er nog niet is. Zoo lang als tamelijk groote kommando's in het veld blijven, en kennelijk in staat zijn om zich proviand te verschaffen, zullen we waarschijnlijk van zulke voorvallen blijven hooren, en moeten wij er ons op voorbereiden om ze elken dag te zien gebeuren. De Britsche belastingbetaler is een persoon die veel kan lijden, en is zonder twijfel niet van plan deze zaak reeds te doorzien. Maar hij begint toch al te vragen, of alle mogelijke middelen in het werk gesteld zijn om den oorlog ten einde te brengen. De publicatie van Lord Roberts' proclamatie heeft het onbehagelijk gevoel gekwekt, dat de autoriteiten in Zuid-Afrika niet hebben geweten wat zij wilden, en geen vaste gedragslijn hebben gevolgd. En het is nu juist tijd dat het land wordt verzekerd, dat bepaalde stappen worden gedaan om den boeren, die in het veld zijn, de voorwaarden bekend te maken die wij willen aannemen om een einde te maken aan de vijandelijkheden.

De belofte van den heer Chamberlain in deze moet letterlijk worden uitgevoerd, of zelfs de vrienden der regeering zullen noodig hebben te weten, waarom dit niet geschiedt. Het voortzetten van den oorlog is in der daad een groote ramp. Behalve dat daardoor de belasting enorm zal worden verhoogd, maakt de oorlog het werk der vestiging onmogelijk veel moeilijker. Wanneer men zegt, dat dit alles onvoorzien was, is dit alleen een belijdenis van onbekwaamheid aan de zijde van hen, die de verantwoordelijkheid dragen; en het is tijd dat een uiterste poging wordt gedaan om een einde te maken aan een staat van zaken, welke, op den langen weg, voor ons veel kostbaarder zal zijn, dan voor den vijand.

Wij hadden liever een anderen toon van de *Examiner*, vooral omdat het een kerkelijk orgaan is, vernomen. Er schijnt nog geen besef ontwaakt te zijn, dat Engeland zich als volk voortdurend bezondigt door het voortzetten van den onrechtvaardigen oorlog. Maar toch is het verblijvend, dat in zoover de verblindende van het Engelsche volk gade wijken, dat het niet meer meent, dat zijne hulpbronnen onuitputtelijk zijn. Ook schijnt men in Engeland maar niet uit het hoofd te kunnen zetten, dat de Engelschen zich in de Zuid-Afrikaansche republieken zullen vestigen. Wij houden het er voor, dat de Brit die gedachte zal moeten laten varen. Wij gelooven dat de Heere werkt. Mocht Engeland het inzien, dat het zijn eigen ondergang bewerkt, doordat het op den weg der onrechtvaardigheid zijne leidlieden volgt!

Duitsland. Een onbevagen oordeel over de daad van den Duitschen keizer. Dat men in de kerkelijke wereld van Duitschland besef, wat de weigering van den Keizer om den grijsen president der Zuid-Afrikaansche republiek te ontvangen, beteekent, blijkt uit het volgende citaat uit de *Allgem. Ev. Luth. Kirchenzeitung*. Dit blad schrijft: „De gevolgen van deze onverwachte afwijzing zijn nog niet in hun ganschen omvang te overzien. Wanneer de tegenstand van de Boeren onder den indruk van de ondervonden teleurstelling enigermate gyl verlammen, zoodat Engeland het doel van zijn roofzucht bereikte, zoo zou de geheele wereld, met uitzondering van Engeland, Duitschland daarvoor verantwoordelijk stellen en zich door niets van deze opvatting laten afbrengen. Hoe zwaar dit op onze geheele toekomst zou drukken, ligt voor de hand. Het telegram van 1 Januari 1896 zou aldus in een wereldhistorisch licht schijnen en voor alle tijden als een vlammen teeken voor ons staan. Maar zelfs wanneer het, gelijk wij hopen, niet tot dit uiterste komt, dan is Duitschland in de achtig van de buitenwereld niet gezegen; en dit weegt bij de tegenwoordige verhoudingen, daar alleen het vast en bevestigd optreden imponeert, zeer zwaar.

Reeds nu blijkt uit de Europeesche pers, dat ons aanzien niet meer hetzelfde is, als het was toen de nieuwe Rijkskanselier zijn ambt aanvaardde. Men moet toestemmen dat hij zekere handigheid bezit; maar aan zijn vastheid en zelfstandigheid begint men reeds te twijfelen, en wij moeten het ons weder eens laten verwijten dat wij in den grond der zaak slechts voor de belangen van Engeland opkwamen. Gelijk altijd in dergelijke gevallen, wordt over het hoofd gezien, dat wij in onze politiek ten opzichte van de Zuid-Afrikaansche zaken niet alleen staan. Onze gedragslijn is alleen wat den vorm aangaat van die van Frankrijk onderscheiden, terwijl Oostenrijk en Italië ons op onze wegen volgen, Rusland's houding vooreerst nog onzeker schijnt en zelfs Holland voorzigtiger optreedt dan men tot hertoe had verwacht. De Nimbus der Britsche wereldmacht heeft zijne betekenis nog steeds niet verloren — de overmacht van zijne strijdkrachten ter zee vrees men overal!“

Het valt ons zeer mede, dat men in het Lutherische orgaan zoo flink den Keizer durft zeggen, welk een zedelijke schade hij aan zijn rijk gedaan heeft, door te weigeren den grijsen president van de Z.-Afrikaansche Republiek ook maar te ontvangen.

Frankrijk. Eene officieele synode begerd. Gelijk bekend is, weigert de Fransche regering sedert het jaar 1872 om aan de Fransche Gereformeerde staatskerk eene officieele generale synode toe te staan. De moderneren of liberalen, die vreesden, dat eene officieele synode hen maakt aan den dijk zou zetten, hebben steeds het bijeenkomen van eene officieele synode weten te beletten. Daarop is voornamelijk door den arbeid van den hoogleeraar Pélissier eene officieele synodale organisatie tot stand gekomen, welke ten doel had om de orthodoxen of evangelischen te vereenigen. Ook de liberalen organiseerden zich in de „délégation libérale“. Van lieverlede werd echter de tegenstelling tusschen liberal en evangelisch zwakker, voornamelijk door den invloed van de Deutsche Vermittlungs-theologie. De school van Gauszen en Merle d' Aubigné stierf uit, en daardoor werd de kracht van een soort „midden-partij“ onder de evangelischen steeds sterker. Daardoor werd het mogelijk, dat ook onder de evangelischen eene beweging ontstond, om in gemeenschap met de liberalen aan de Fransche regeering eene officieele synode te vragen. Deze beweging heeft tengevolge gehad, dat de meerderheid van consistorien aan de regeering is gaan vragen om eene officieele synode te mogen hebben. Wanneer deze wensch verkenigd wordt (en wat staat daartoe in den weg?) dan is het gedaan met de officieele synodale organisatie. Dan heeft men gebroken met het vrijwilligheidsstelsel en is het ideaal: „de kerk vrij van staatsbanden“, losgelaten.

En dit alles om tegenover de uitwendige eenheid der Roomsche kerk eene Protestantische kerk te kunnen stellen, die ook uitwendig één is. Natuurlijk moet dan de officieele synode de bestrijders van het Evangelie ongemoeid laten. Alleen administratieve zaken mogen daarop behandeld worden. Wanneer quaestien, de leer betreffende, daar aan de orde konden gesteld worden, zouden de liberalen in het gedrang komen.

Het is wel treurig, dat de orthodoxie in Frankrijk aldus verloopt. Van de beweging van sommige Roomsche priesters die tot het Protestantisme zijn overgegaan of willen overgaan, vernemen wij in den laatsten tijd weinig. Het comité van *l'Union des Prêtres* heeft den heer Corneloup, gewezen Roomsche priester, tot directeur benoemd in plaats van den heer Bertrand, die door zijn gezondheidsstoestand niet meer tot zijn werk in staat was. Enkele gevallen van priesters, die de Roomsche kerk wenschen te verlaten en tot het Protestantisme wilden overgaan, zijn in den laatsten jaren wel voorgekomen; doch het is ons tot hertoe niet gebleken dat zij veel van den geest van het Protestantisme of van de Gereformeerde leer hebben gewat. In den regel blijkt het, dat deze heeren het wel wat drukkend vinden om hun geheele leven lang onder het gezag van hun bisschop te staan, of dat zij alleen een tegenwoordig gekregen hebben in de belijdenis der Roomsche kerk, zonder dat de behoefte aan een zuiverder belijdenis bij hen openbaar werd. De Roomsche kerk verliest in zulke dienaars niet veel, en men kan ze ook voor het Protestantisme geen aanwinst noemen. Het spreekt wel van zelf, dat hierop uitzonderingen gevonden worden. We kunnen toch niet denken dat de hoogleeraar Doumergue van Montauban een voortrede zou beschreeven hebben voor een werk van den gewezen priester Félix Meillon, getiteld: *L'ancien Prêtre et le Ministre Evangélique*, indien dit niet een degelijk en aanbevelenswaardig geschrift ware.

Als gezegd, daar waren onder de nieuwe vrienden van Nikolaas ook vreemdelingen, Duitschers, Walen en anderen. Zij wisten hem heel veel te vertellen van de landen waaruit ze kwamen, van Henegouwen en de Palts en Oost-Friesland, en verhaalden hem allerlei dat mischien moelier was dan de werkelijkheid. Nikolaas die nog nooit bij zijn bewustzijn buiten de provincie Holland was geweest, of althans hoogstens in Zeeland, luisterde met open ooren, naar wat de vrienden meedeelden. Enkele onder hem hadden reeds vrij wat, voor dien tijd, gezeid, en te Rome te Parijs of te Straatsburg eenigen tijd doorgebracht. Zij vooral wisten veel te verhalen en niet juist altijd mooie dingen. Trouwens, in de kringen die Nikolaas nu vaak bezocht werd het woord van den apostel gansch vergeten; bedenk al wat goed is, en lieflijk en wel luidt. Droekmanslijdes en zedeloze praat nu zijn zeker daarmee niet bedoeld, juist het tegenovergestelde. Dit wist Nikolaas ook zeer goed. Doch zijn boose hart dreef hem tegen beter weten in, den verkerden kant op.

Al liep nu het gedrag van Nikolaas genoegzaam in 't oog, om hem veel niet onbekend te blijven, toch werd hem veel vergeven omdat hij niet alleen vriendelijk en dienstvaardig, maar ook, gelijk we reeds hoorden, ijerig en heet begaafd was. We weten, helaas, dat iemand dat al kan zijn en toch de vrees Gods misst. Wat de lieden betreft bij wie Nikolaas woonde, zij bemoeiden zich heel weinig met de geleerde wereld. Hoorden zij al eens iets om'trent hun huisgenoot, dan was het dat hij goed studeerde en tegen den beste op kon. Van zijn verkeerden omgang en loszinnigheid bespeurden ze in 't eerst weinig; later meer, toen Nikolaas laat begon thuis te komen en niet altijd in nuchteren staat. Dan vermaande de man des huizes hem vaak ernstig, zoodra er gelegenheid toe was, om niet mee te doen met de goddeloopen, maar te leven tot eer van Hem, die recht er op heeft dat we al onze gaven aan Hem en niet aan de zonde wijzen. De student zei daar meestal niets op. Misschien achtte hij 't niet de moeite waard; wellicht ook vond hij het makkelijker niet tegen te spreken. Doch in alle geval, zijn gedrag bederde niet.

Brieven schrijven was in dien tijd niet anders werk. Toch meenden de goede lieden op 't laatst, dat het beter was de ouders van onzen student te waarschuwen. Wel ging Nikolaas zelf een paar maal in 't jaar naar Vlaardingen, doch zijn huiswaard begreep terecht, dat de jonkman daar wel zorgen zou, niet meer te vertellen dan hij goed vond, en 't allermaaste zeker niet.

Toen vader Pietersz. den eersten brief ontving, waarin minder goede berichten over zijn zoon stonden, begreep hij dadelijk alles. Zeker zou men hem geen brief geschreven hebben, zoo geloofde hij met vrij wat reden, als er niet gewichtige oorzaken voor waren. Hij besloot echter, niet op hooren zeggen alleen af te gaan, maar zelf eens te onderzoeken. 't Was wel een heele reis, maar die had hij er gaarne voor over. Er verliepen echter door allerlei oorzaken, wel een paar maanden, eer vader aan zijn voornemen uitvoering kon geven.

Uitstel kan dikwijls kwade gevolgen hebben. Dat bleek ook hier. Want toen vader eindelijk, na per wagen en schuit de stad Leiden bereikt te hebben, 't huis opzocht waar zijn zoon woonde, kreeg hij hier een boodschap, die hem geweldig deed outstellen.

De eerste maal, dat de predikant weder met Nikolaas' ouders sprak, vertelde hij hun 't gezeide, en voegde er bij, dat het plan om hun zoon predikant te laten worden, zeker niet kon

doorgaan. Een jonkman, die zoo afkeerig was van den dienst des Heeren, kon onmogelijk daarvoor bestemd worden. Dat moesten vader en moeder toegeven, hoocer 't hun ook leed deed. Maar wat dan?

De predikant wist alweer raad. „Nikolaas is heel knap“, zoo sprak hij, „en ik weet dat hij gaarne studeert. Laat hem geneesheer worden. Ik geloof dat hij daar zelf lust toe heeft. Dan komt hij meteen uit den verkeerden omgang hier. Ik heb te Leiden waar hij heen moet, goede vrienden, die hem voor een klein geld in den kost willen nemen, en meteen een wakend oog houden.“

En zoo geschiedde. In den eersten tijd ging 't alles vrij goed. Nikolaas was als student ingeschreven, en het nieuwe leven beviel hem wonderwel. Ook nu kostte hem de studie weinig moeite en maakte hij snelle vorderingen.

De lieden bij wie hij thuis lag, waren zeer goed voor hem, en trachten zoo veel zij konden, hem op den goeden weg te houden, gelijk hun door de ouders en den predikant was verzocht. Jammer echter was dat Nikolaas, al werd hij liever geneesheer dan leeraar, toch ook tot het eerste geen bijzonder grooten lust gevoelde. Hij vond het wel aangenaam en ook volstrekt niet moeielijk om veel te onderzoeken en recht knap te worden, maar zich te bekwaamen met een bepaald doel, dat leek hem minder. Hij hield van zwerven, zoolvel met den geest als met het lichaam. Sommigen zeiden, dat hij daarin aarde naar zijn vader, die ook, gelijk ge weet, met de Geuzen vele en vielerlei tochten had gemaakt. Hoe dit zij, onze vriend studeerde wel goed, maar niet met het besluit om nu straks ook als geneesheer werkzaam te zijn. Hij had met even veel en even weinig lust voor wat anders kunnen leeren.

Ongeklukkig kwam daar nog iets bij, dat de zaak niet beter maakte. Daar waren destijds te Leiden jongelui, die op kosten van anderen studeerden, en voor wie een bijzondere inrichting bestond. Onder hen telde men verscheiden vreemdelingen. Daarbij nu waren ettelijke ruwe gasten, die zelfs eens een waar oproer verkten. 't Waren juist deze jongelui, tot wie Nikolaas zich het meest getrokken gevoelde, al lieten vele anderen hen links liggen. Weltra had hij een paar goede vrienden onder hen opgedaan, en het bleek wederom waar wat de Schrift zegt: Kwade samsprekingen bederven goede zeden. Al was er in Nikolaas' hart geen vrees Gods, toch had hij door zijn opvoeding eerbied voor het heilige, en was in vele dingen ook aan hem merkbare, dat hij niet een gezin kwam waar de Heere Christus werd gediend. Doch al spoedig werd het bij den jongen man geheel anders.

De zoogenaamde vrienden, die kwajadij diem naam verdienden, zorgden daar wel voor. Er waren onder hen vloekers en drinkers, en zij lachten Nikolaas uit wanneer hij niet meedeelde, en althans voor het uiterlijke, een cerbaar, betamelijk leven wilde leiden. Nu was uitlachen iets waar Nikolaas niet tegen kon, wijl zijn hart zeer hoog gevoeld was. Trouwens, niemand wordt graag uitgelachen, en menigen, die lang staande bleef, is bezwoken als zijn makkers hem bespotten, omdat hij op hun booze wegen niet wilde meegaan. Het is een groote genade als de Heere ons in staat stelt, den smaad en den spot der wereld te dragen, te verdragen en toch Hem getrouw te blijven. Toch wil de Heere God ook die genade schenken, allen die er om vragen. Wat de spotters betreft, zoo zij zich niet beteren geldt voor hen het woord uit de Schrift: „Zekerlijk, de spotters zal Hij bespotten.“

Als gezegd, daar waren onder de nieuwe vrienden van Nikolaas ook vreemdelingen, Duitschers, Walen en anderen. Zij wisten hem heel veel te vertellen van de landen waaruit ze kwamen, van Henegouwen en de Palts en Oost-Friesland, en verhaalden hem allerlei dat mischien moelier was dan de werkelijkheid. Nikolaas die nog nooit bij zijn bewustzijn buiten de provincie Holland was geweest, of althans hoogstens in Zeeland, luisterde met open ooren, naar wat de vrienden meedeelden. Enkele onder hem hadden reeds vrij wat, voor dien tijd, gezeid, en te Rome te Parijs of te Straatsburg eenigen tijd doorgebracht. Zij vooral wisten veel te verhalen en niet juist altijd mooie dingen. Trouwens, in de kringen die Nikolaas nu vaak bezocht werd het woord van den apostel gansch vergeten; bedenk al wat goed is, en lieflijk en wel luidt. Droekmanslijdes en zedeloze praat nu zijn zeker daarmee niet bedoeld, juist het tegenovergestelde. Dit wist Nikolaas ook zeer goed. Doch zijn boose hart dreef hem tegen beter weten in, den verkerden kant op.

Al liep nu het gedrag van Nikolaas genoegzaam in 't oog, om hem veel niet onbekend te blijven, toch werd hem veel vergeven omdat hij niet alleen vriendelijk en dienstvaardig, maar ook, gelijk we reeds hoorden, ijerig en heet begaafd was. We weten, helaas, dat iemand dat al kan zijn en toch de vrees Gods misst. Wat de lieden betreft bij wie Nikolaas woonde, zij bemoeiden zich heel weinig met de geleerde wereld. Hoorden zij al eens iets om'trent hun huisgenoot, dan was het dat hij goed studeerde en tegen den beste op kon. Van zijn verkeerden omgang en loszinnigheid bespeurden ze in 't eerst weinig; later meer, toen Nikolaas laat begon thuis te komen en niet altijd in nuchteren staat. Dan vermaande de man des huizes hem vaak ernstig, zoodra er gelegenheid toe was, om niet mee te doen met de goddeloopen, maar te leven tot eer van Hem, die recht er op heeft dat we al onze gaven aan Hem en niet aan de zonde wijzen. De student zei daar meestal niets op. Misschien achtte hij 't niet de moeite waard; wellicht ook vond hij het makkelijker niet tegen te spreken. Doch in alle geval, zijn gedrag bederde niet.

Brieven schrijven was in dien tijd niet anders werk. Toch meenden de goede lieden op 't laatst, dat het beter was de ouders van onzen student te waarschuwen. Wel ging Nikolaas zelf een paar maal in 't jaar naar Vlaardingen, doch zijn huiswaard begreep terecht, dat de jonkman daar wel zorgen zou, niet meer te vertellen dan hij goed vond, en 't allermaaste zeker niet.

Toen vader Pietersz. den eersten brief ontving, waarin minder goede berichten over zijn zoon stonden, begreep hij dadelijk alles. Zeker zou men hem geen brief geschreven hebben, zoo geloofde hij met vrij wat reden, als er niet gewichtige oorzaken voor waren. Hij besloot echter, niet op hooren zeggen alleen af te gaan, maar zelf eens te onderzoeken. 't Was wel een heele reis, maar die had hij er gaarne voor over. Er verliepen echter door allerlei oorzaken, wel een paar maanden, eer vader aan zijn voornemen uitvoering kon geven.

Uitstel kan dikwijls kwade gevolgen hebben. Dat bleek ook hier. Want toen vader eindelijk, na per wagen en schuit de stad Leiden bereikt te hebben, 't huis opzocht waar zijn zoon woonde, kreeg hij hier een boodschap, die hem geweldig deed outstellen.

<